

Australija kao nacionalna država

Radi što boljeg razumijevanja problematike, rad počinje kratkim povijesnim pregledom dolaska ekspedicije Jamesa Cooka na obalu Australije 1770. godine i osnivanjem kažnjeničke kolonije koje je uslijedilo 1788. godine. Nakon toga se prati proces utemeljenja nacionalne države kroz političku i ideološku prizmu, opisujući izgradnju ideje o australskom nacionalnom identitetu i pripadnosti. Izložen je proces oblikovanja australske nacionalne identifikacije kroz književnost, likovnu umjetnost i sport te je opisano kako je sudjelovanje u Prvom svjetskom ratu pomoglo pri izgradnji australske nacionalne identifikacije. Na kraju se, ponovno dotičući prvog poglavlja i kažnjeničke kolonije, opisuje osjećaj nelagode u vezi nacionalnog identiteta koji je izazvan kolonizatorskom kažnjeničkom prošlošću te historiografski problemi koji su iz njega iznikli.

1. Uvod

Australski Savez (*Commonwealth of Australia*) ili skraćeno, Australija, danas je savezna država koja se sastoji od šest saveznih država i dvaju teritorija (*Northern Territory, Australian Capital Territory*). Savezne države isprva su bile osnovane kao kolonije. Najranije je ustanovljen Novi Južni Wales, već po dolasku tzv. Prve flote 1788. godine. Uslijedilo je odvajanje Van Diemenove Zemlje od Novog Južnog Walesa te je ona 1825. godine proglašena zasebnom kolonijom; od 1856. se ta kolonija naziva Tasmanija (1). U prvoj polovici 19. stoljeća završeno je osnivanje kolonija. To su bile Zapadna Australija (1829.), Victoria (1836.), Južna Australija (1837.), Queensland (1859.) (2).

Rad se pretežito bavi drugom polovicom 19. stoljeća – razdobljem pokušaja integracije koje je kulminiralo godine 1901., ujedinjenjem u Australski Savez. Osim s političkog gledišta stvaranje australske nacije promatra se i kroz društveni aspekt postavljanjem pitanja, npr. kako se poticao osjećaj nacionalnog jedinstva u razdoblju do kraja Prvog svjetskog rata te kako Australci danas gledaju na vlastitu prošlost?

2. Cookov dolazak i utemeljenje kažnjeničke kolonije

Nakon što je 1776. de facto izgubila američke kolonije, u koje je dotad slala svoje kažnjenike, Velika je Britanija morala početi razmatrati druge mogućnosti. Razmišljalo se o iskorištavanju prostranstava Afrike, dok u Australiji nije utemeljena kažnjenička kolonija (Black,

2004: 177-178).¹

Već je 1768. godine kapetan James Cook krenuo brodom *Endeavour*om na znanstveno putovanje u svrhu promatranja prolaska planeta Venere preko Sunca. Taj prolazak se trebao najbolje vidjeti u Srednjem Pacifiku, na Tahitiju, gdje je Cook stigao u travnju 1769. godine. Jednu godinu kasnije vjetrovi su ga odnijeli do jugoistočne obale novog kontinenta, Australije. Plovio je na sjever i u potrazi za lukom i svježim zalihama stigao do zaljeva Botany. Nakon nezgode kod Velikog koraljnog grebena, Cook i njegova posada uspjeli su stići do Batavije (današnje Djakarta) te krenuli rutom prema Engleskoj. Cook i član njegove pratnje Joseph Banks, botaničar, odlučili su imenovati istočnu obalu novootkrivenog kontinenta Novi Južni Wales (Debenham, 2005: 150-151). Joseph Banks bio je taj koji je 1779. godine predložio vladi da bi zaljev Botany mogao biti pogodno mjesto za transport kažnjenika (West, Murphy, 2010: 37-38).²

Guverner Arthur Phillip predvodio je 1787. godine Prvu flotu (*First Fleet*) na njezinoj plovidbi prema australskoj koloniji, u koju je stigla u siječnju 1788. godine. Phillipova vlada poticala je brakove između stanovnika, bilo slobodnih, bilo neslobodnih, a nakon 1816. godine uvedena je mogućnost besplatnog prijevoza obitelji kažnjenika, kako bi se svi zajedno naselili u Australiji. Takve su mjere trebale pomoći produktivnosti i samoodržavanju kolonije. Isto tako, dobrovoljne se useljenike mamilo ponudama besplatne zemlje i besplatnog obrađivanja iste (slobodnim bi doseljenicima na rad bili dodijeljeni kažnjenici³) (West, Murphy, 2010: 41-44).

U prosincu 1852. britanske su vlasti odlučile zaustaviti transport kažnjenika na australsku istočnu obalu, nakon brojnih protesta slobodnih doseljenika i u Australiji rođenih potomaka prvih doseljenika; obje grupe zagovarale

1 Između 1776. i osnivanja kažnjeničke kolonije u Australiji 1788., kao pritvor za kažnjenike, po zakonu iz 1776., koristili su se stari brodovi koji su bili u procesu raspadanja (tzv. *rotting hulks*) te služili kao protozatoriji (Zaharijević, 2014: 254).

2 Iako se utemeljenje kažnjeničke kolonije često navodi kao glavni razlog potrage za pogodnim tлом u Australiji, važno je istaknuti i geopolitičke ciljeve britanske vlade koja htjela učvrstiti imperijalnu vlast na Pacifiku, radi spriječavanja proširenja utjecaja europskih sila kao što su Francuska i Španjolska, koje su stale na stranu američkih kolonija tijekom njihove borbe za neovisnost, time dijelom suzbijajući britanski utjecaj (West, Murphy, 2010: 41).

3 Godine 1792. 80% odraslog stanovništva Australije činili su kažnjenici (West, Murphy, 2010: 41).

su razvoj Australije kao prave kolonije, a ne kao mjesta gdje se šalju oni nepoželjni. Poznat je aktivist za ukidanje transporta kažnjenika u Australiju bio velečasni John West. On je svoje stajalište u djelu *The History of Tasmania*⁴ zagovarao time što je istaknuo da se u Australiju sada prevoze kažnjenici čiji su zločini teži od zločina kažnjenika koji su dovođeni u početku postojanja kolonije (Smith, 2008:10-11). U vladinoj je odluci o prekidu transporta kažnjenika ulogu igrala i činjenica da je u Australiji otkriveno zlato, što je potaknulo val migranata koji su bili voljni sami platiti prijevoz do Australije; vlada više nije morala trošiti vlastite fondove šaljući zatvorenike, samo kako bi se ti isti zatvorenici, po isteku kazne, u koloniji obogatili (West, Murphy, 2010: 65). Osim zbog ekonomskog faktora, koji je uključivao i viđenje zatvorenika kao konkurenata slobodnim pojedincima, stanovnici Australije protivili su se transportu kažnjenika i zbog toga što su kažnjenike smatrali izvorom dekadencije morala. Zaključeno je da se Australija neće moći razviti kao progresivna, moralna država dok u njoj postoji sistem kažnjeničke kolonije (Gillespie, 1922: 380). Australija je kao britanska kažnjenička kolonija konačno prestala služiti 1868. godine. Kao ukupni broj transportiranih kažnjenika navodi se između 138 000 (Smith, 2008: 4), 155 000 i 187 000 kažnjenika (Roth, 2016: 131-132).

3. Političko ujedinjenje u nacionalnu državu

Sredinom 19. stoljeća australske kolonije počinju ostvarivati veću razinu samostalnosti unutar Britanskog Carstva. U kolonijama se osnivaju tijela kojima kolonije dobivaju veću autonomiju, tzv. zakonodavna vijeća. Vijeće, trećina čijih članova se birala na izborima, ograničilo je vlast upravitelja kolonije. Prvo zakonodavno vijeće osnovano je u Novom Južnom Walesu 1823. godine (2). Slijedilo je osnivanje vijeća u Zapadnoj Australiji 1832. godine i 1850. godine. Zakonom o australskim kolonijama ustanovljena su zakonodavna vijeća za Viktoriju, Van Diemenovu Zemlju i Južnu Australiju, a Queensland je vijeće dobio 1860. godine. Istodobno s osnivanjem zakonodavnih vijeća, odvijala se i druga iznimno važna politička promjena u ustroju Australije. Pojedine kolonije ostvarivale su status kolonija sa samostalnim upravljanjem. Britanska je vlada taj status prvo dodijelila Novom Južnom Walesu 1850. godine, a do 1859. svim kolonijama osim Zapadnoj Australiji (West, Murphy, 2010: 67).

Iako je tijekom druge polovice 19. stoljeća dolazilo do rasprava o mogućnosti ujedinjenja australskih kolonija u federaciju, ideja nije ostvarena zbog ekonomskih razlika.

4 John West (1809-1873) naziva se i jednim od očeva osnivača australske historiografije (3).

Tek je 1887. Henry Parkes, postavši premijer Novog Južnog Walesa po četvrti put, proglasio svoju namjeru da ujedini kolonije. Zamisao je argumentirao istaknuvši da niti jedna od šest kolonija nije sama po sebi dovoljno snažna da odbaci potencijalni napad neke vanjske sile. Želja za australskom federacijom bila je potaknuta i strahom od ponovne pojave depresije i radničkih štrajkova kakvi su izbijali 90-ih godina 19. stoljeća. Smatralo se da bi centralizacija, tj. ujedinjenje teritorija, spriječila ponovne probleme, s obzirom na to da su dotada teritoriji bili međusobni ekonomski rivali. Temelji za federaciju već su bili postavljeni, jer su sve kolonije prihvatile jednake parlamentarne i sudske sustave te provodile bjelačku politiku. Ipak, još je dvanaest godina moralo proći do ostvarenja federacije. Na sastanku premijera kolonija, koji se održao 1895., određeno je da će kolonije izabrati delegate koji će sudjelovati u sastavljanju Ustava (West, Murphy, 2010: 90-91).

Prva skica Ustava napravljena je već 1891. godine te ju je uredio premijer Queenslanda, Samuel Griffith. Drugi, trenutni Ustav Australije, vrlo sličan Griffithovom, pisan je između 1897. i 1898. na Nacionalnoj australazijskoj konvenciji (National Australasian Convention), koju se nekad naziva Konvencija federacije (Federation Convention). Na prvom sastanku, u svibnju 1897. u Adelaideu, prisustvovali su delegati iz Južne Australije, Novog Južnog Walesa, Viktorije, Tasmanije i Zapadne Australije; Queensland se uključio na sastancima u Sydneyu u rujnu 1897. i Melbourneu tijekom prva tri mjeseca 1898. Ustav je propisivao savez pod Britanskim Carstvom, demokratski bikameralni legislativni sustav i neovisno sudstvo. Iako se pri sastavljanju ugledalo na američki ustav, glavna je razlika bila u tome da je na čelu države još uvijek britanski monarh, a australski je guverner služio kao predstavnik britanske vlasti (West, Murphy, 2010: 91-93).

Sljedeći korak prema ujedinjenju bilo je raspisivanje referenduma u svakoj koloniji. Prvi referendum, 1898. u Novom Južnom Walesu, morao je biti ponovljen sljedeće godine zbog nedovoljnog broja glasača. Referendumi 1899. godine u Viktoriji, Novom Južnom Walesu, Južnoj Australiji, Tasmaniji i Queenslandu donijeli su uvjerljivo većinske rezultate u korist ujedinjenja (West, Murphy, 2010: 92).

U Zapadnoj Australiji, premijer John Forrest odbio je održati referendum, iz straha da će izgubiti prihode iz svojih zaliha zlata; predstavnici regija bogatih zlatom zaprijetili su da će se odvojiti od kolonije i samostalno se priključiti federaciji, što je premijera prisililo da ipak održi referendum te se Zapadna Australija priključila ostatku kolonija. Nakon toga preostalo je zatražiti potvrdu iz Londona. U australskoj delegaciji koja je putovala do središnje vlade nalazili su se

i budući prvi i drugi premijer Australije, Edmund Barton i Alfred Deakin. U srpnju 1900. godine kraljica Viktorija proglasila je Ustavni zakon Australanskog Saveza, koji je stupio na snagu 1. siječnja 1901. godine (West, Murphy, 2010: 93-94).

4. Kako biti Australac – nacionalna ideja jednakosti

Nakon osnivanja savezne vlade 1901. godine, preostalo je oformiti nacionalni identitet – nacionalnu zajednicu Australaca koja bi poticala domoljublje i vjernost novoj državi. Kreiranje identiteta nije moglo biti jednako istim procesima u europskih državama, jer su one bile svjesne svoje antičke povijesti, imale vlastite jezike, dugu povijest boravka na određenom području, niti procesu u Sjedinjenim Državama, gdje se isticao mit o puritanskim izbjeglicama i junačkim borbama protiv Britanije. Australija je morala sama ustanoviti kriterije po kojima će se Australci razlikovati od drugih nacionalnosti (West, Murphy, 2010: 94 - 95).

Od 1850-ih godina, važna ideja u gradnji australskog nacionalnog identiteta bila je ideja o jednakosti. Ta se ideja očituje već u činjenici da je država ustanovljena kao parlamentarna demokracija. Drugi čimbenik identiteta je ideja o pretrpljenoj nevolji, koja možda vuče korijene već od patnji prisilno prevoženih kažnjenika, a kasnije je povezana s mukama rudara u potrazi za zlatom. U kasnijem je razdoblju povučena paralela i s vojnicima na Galipolju, koji su osam mjeseci živjeli u rovovima. U centru ovih ideja nalazi se „mali čovjek“, čiji život kontrolira nevidljiva ruka; stoga je dio australskog identiteta i nepovjerenje prema vlastima, osobito ako nositelj vlasti nije svojim trudom stekao svoju poziciju. Međutim, navedene ideje, ponajprije ona o jednakosti, ne mogu se iščitati iz činjenice da je 1915. godine 1% odraslih muškaraca u Australiji posjedovalo 30% bogatstva cijele Australije, niti iz činjenice da Aboridžini uopće nisu bili građani svoje zemlje sve do 1967. godine, a nitko osim bijelaca nije smio migrirati u zemlju do 1966. (West, Murphy, 2010: 111-112).

Jedan od prvih poteza vlade 1901. bilo je određivanje standarda koji se moraju zadovoljiti kako bi se postao član australske zajednice. Najvažniji kriterij bila je bijela rasa; time se isključivalo čak i tamnopolitje južne Europljane. Rasni standardi bili su stavljeni u praksu već 1850-ih, kad su Viktorija, Novi Južni Wales i Južna Australija pokrenule politiku protiv kineskih rudara. Nakon osnivanja federacije doneseni su daljnji restriktivni zakoni – protiv malezijskih radnika u šećernoj industriji u Queenslandu (*Pacific Islander Labourers Act*), odredba da brodovi koji

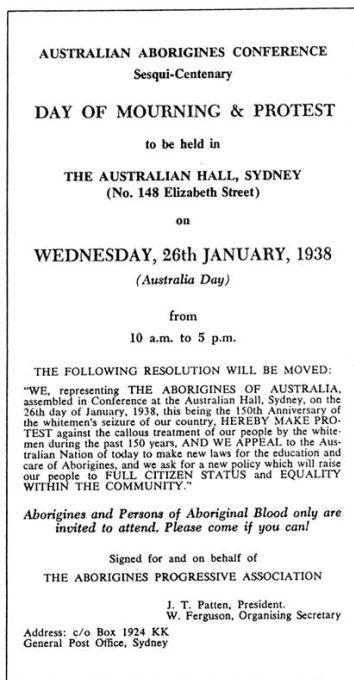
nose australsku poštu moraju zapošljavati samo bijelce (*Post and Telegraph Act*, stavak 15) te zakon o tome da u Australiju smiju imigrirati samo mentalno i fizički zdravi bijelci, nakon što prođu svojevrstni test jezične kompetencije, tj. diktat (*Immigration Restriction Act*). Taj je zakon izričito zabranio useljenje kriminalcima, prostitutkama i najamnim radnicima (West, Murphy, 2010: 95-97).

4.1. Odnos prema Aboridžinima

Prvi rasizmom izazvani potezi odnose se na djelovanje prvih guvernera protiv aboridžinskog stanovništva. Prvi od brojnih incidenata bila je ekspedicija 1790. koju je guverner Phillip poslao protiv Aboridžina nakon što je u okršaju s njima poginuo Phillipov lovučvar McIntyre. Navedeni slučaj samo je jedan od primjera sukoba između kolonizatora i domorodačkoga stanovništva, koji su se nastavili i sljedećih sto pedeset godina (West, Murphy, 2010: 42-46). Ustavom iz 1901. godine propisano je da se Aboridžini ne trebaju biti obuhvaćeni pri popisivanju stanovništva. Naime, Aboridžini su postali građani Australije tek promjenom Ustava iz 1967, pri čemu je sve do ranih 1970-ih postojala praksa otimanja aboridžinske djece (tzv. *stolen generations*) te njihova relociranja u vladine ili crkvene rezervate. Tek je 2008. godine premijer Kevin Rudd uputio formalnu ispriku ukradenim generacijama (West, Murphy, 2010: 95).

Dana 26. siječnja 1788., razvijanjem britanskih zastava i paljbom iz mušketa svečano je obilježeno osnivanje nove britanske kolonije. Danas se taj dan slavi kao Dan Australije (*Australia Day*), ali među aboridžinskim je zajednicama poznat i kao Dan invazije (*Invasion Day*) ili Dan preživljavanja (*Survival Day*). Time oni ističu taj dan kao početak perioda pošasti kao što su epidemije, nasilje i represivna politika, koje su ih snašle po dolasku Europljana (West, Murphy, 2010: 42-46). Povodom obljetnice sto pedesete godišnjice osnutka kolonije (1938.), u Sydneyju se kao dio svečanosti organiziralo uprizorenje dolaska Phillipove Prve flote u luku. Udruga *The Aborigines' Progressive Association* istovremeno je u znak protesta umjesto Dana Australije obilježila Dan žalosti (*Day of Mourning*), ukazujući na značenje toga datuma u povijesti Aboridžina te pozivajući na implementiranje nove politike koja bi Aboridžinima omogućila jednaka prava (Macintyre, 2009: 188).⁵

5 Na australskom primjeru uočavaju se problemi vezani za povijest sjećanja (naziva se još i *kulturno sjećanje* ili *društveno sjećanje*). Događaji iz prošlosti se prikazuju tako da nalikuju „vladajućoj shemi u kulturi i onoj koja pomaže sjećanjima da traju po cijenu njihovog iskrivljanja“; iz toga proilazi i da su „sjećanja na konflikt (...) i konflikti sjećanja“ (Burke, 2006: 76-77). Tako se australsko obilježavanje Dana Australije kao trenutka važnog za stvaranje nacije ne slaže s aboridžinskim pogledom na isti događaj.

Objava Dana Žalosti, 26. siječnja 1938.

4.2. Prava radnika

Drugi važan čimbenik u stvaranju australske nacije bio je odnos prema radnicima. Već su od 1850-ih radnici u Australiji uživali mnogo više standarde nego radnici u većini ostalih zemalja; npr., u Melbourneu je 1856. godine ustanovljen radni dan od 8 sati. Australija je stoga često predstavljana kao „radnički raj“. Stavak 51 (xxxv) australskog Ustava, često poznat jednostavno kao „radnička snaga“ (*labour power*), ograničava uplitanje vlade u industrijska pitanja. Ipak, stvarnost australskog radnika nije uvijek koincidirala s mitom o radničkom raju – jednakost nije postojala ni na ovom području. Istaknut je slučaj kineskih rudara 1850-ih, a nakon štrajkova 1890-ih, Aboridžinima je zabranjeno bavljenje rudarenjem i striženjem – dvama najunosnijim poslovima toga vremena. Ženama su plaće bile manje od propisanog minimalnog iznosa koji su zarađivali muškarci u istome polju: početkom 20. stoljeća tasmanski učitelji zarađivali su oko 220 funti godišnje, dok su učiteljice dobivale 120 funti (West, Murphy, 2010: 98-99).

5. Poticanje nacionalnog osjećaja

5.1. Umjetnost

William Charles Wentworth i Robert Wardell, koji su 1824. godine pokrenuli časopis *The Australian*, umnogome su pridonijeli kreiranju australskog nacionalnog identiteta. Naime, dotad je pojam *Australac* bio primjenjivan samo na

Aboridžine. Do 1830. pojam se uglavnom počeo odnositi na bijelce rođene u Australiji. U otprilike isto vrijeme počinje izgradnja svijesti o pripadnosti Australiji kao zasebnoj državi, a ne kao dijelu Britanskog Carstva (West, Murphy, 2010: 51-52).

Pokušaji buđenja nacionalnih osjećaja vidljivi su i u poeziji i likovnoj umjetnosti iz 19. stoljeća. Sami političari prihvaćali su se pera i ispisivali stranice posvećene zemlji i ljudima. Već je gore spomenuti William Wentworth objavio zbirke poezije početkom 19. stoljeća; poezijom se bavio i Henry Parkes, uvelike zaslužan za ujedinjenje u Savez, koji je 1842. objavio zbirku *Stolen Moments*, a 1889. nastavak, *Fragmentary Thoughts*. Ipak, danas su najpoznatiji pjesnici koji su se bavili nacionalnim temama Henry Lawson i Andrew Barton Paterson. Obojica su pisala o životu u ruralnoj Australiji, a u Patersonovom djelu *The Man from Snowy River* očita je privrženost Australaca malom, potlačenom čovjeku – u djelu podcijenjeni stočar nadmudri svoje bogate suparnike i prvi se domogne vrijednoga konja (West, Murphy, 2010: 101-102).

Autentični likovni izričaj rodio se 1880-ih, sa slikarima kao što su Tom Roberts, Arthur Streeton i Frederick McCubbin. Oni su se odmaknuli od tradicije Europe i Engleske te od proučavanja starih majstora i slikali prizore poznate australskoj javnosti (West, Murphy, 2010: 103).

Unatoč trudu australskih umjetnika, vrijednost njihovih djela dugo nije bila prepoznata. Problem je ležao u raskolu između ruralne i urbane Australije, prvu od kojih je naseljavalo relativno malo ljudi, dok je potonja previše nalikovala na engleski urbani krajolik. Upravo su se zbog te sličnosti umjetnici okretali seoskim temama. Budući da se mali broj Australaca zapravo na svakodnevnoj bazi susretao s divljim životom, umjetnici zbog svoga izbora nisu uspjeli u naumu da pobude trajnije nacionalne osjećaje; štoviše, dolazilo je i do toga da su se stanovnici gradova osjećali manje kao Australci, a više kao Britanci, u usporedbi s onima koji su bili povezani s prirodom, jer se potonje previše veličalo (West, Murphy, 2010: 103).

5.2. Ratno iskustvo

Problem pri stvaranju nacionalnog identiteta predstavljalo je i samo političko stanje, u kojem je Australiji, unatoč proglašenju Saveza 1901. godine, nedostajao osjećaj neovisnosti u odnosu na Britaniju. Još uvijek ih je povezivala osoba monarha te je Australija bila samo dio Carstva. Australci su se od Britanaca pokušavali diferencirati tijekom vojnih akcija i sportskih događaja (West, Murphy, 2010: 104).

Tom Roberts, *Shearing the Rams*, 1890

Australci su, kao saveznici Britanaca, sudjelovali u ratovima na Novom Zelandu (1863.-1865.) i u Sudanu (1885.), ali su to činili kao stanovnici Viktorije, Južne Australije, itd., a ne kao Australci. Prvi put su kao zajednica nastupili u Burskom ratu (1899.-1902.). Sudjelovanje u ratovima omogućilo je Australcima da vide sebe i svoju državu kao jasno izdvojen entitet u sastavu Carstva. Uključivanje u Prvi svjetski rat na strani Britanije bilo je popraćeno golemim javnim odobravanjem i dobrovoljnim prijavljivanjem u vojsku. Bitka na Galipolju (1915.) osobito je pridonijela osjećaju nacionalnog jedinstva, jer su Australci smatrali da su ih otad svjetske sile počele prihvaćati kao sebi jednake. Novinar Keith Murdoch postao je nacionalna legenda kad je u pismu premijeru Andrewu Fisheru kontrastirao fizički nadmoćne Australce i Britance, koje je izjednačio sa slabijom djecom. Svojom je korespondencijom ojačao osjećaj nacionalnog ponosa Australije⁶ (West, Murphy, 2010: 104-108).

5.3. Sport

Australski sportaši i njihovi uspjesi također su pridonijeli izgradnji zajedničkog osjećaja nacionalne pripadnosti i identiteta. Osobito su važne bile pobjede protiv Engleza ili pobjede na engleskim terenima, kao npr. zlatne medalje na Olimpijskim igrama u Londonu 1908.

6 Iz pisma Keitha Murdocha, 23. rujna 1915. godine: „*The physique of those at Suvla is not to be compared with that of the Australians. Nor is their intelligence. (...) They are merely a lot of childlike youths without strength to endure or brains to improve their conditions. (...) But I could pour into your ears so much truth about the grandeur of our Australian army, and the wonderful affection of these fine young soldiers for each other and their homeland, that your Australianism would become a more powerful sentiment than before. It is stirring to see them, magnificent manhood, swinging their fine limbs as they walk about Anzac. They have the noble faces of men who have endured. Oh, if you could picture Anzac as I have seen it, you would find that to be an Australian is the greatest privilege the world has to offer*“ (4).

godine⁷ ili pobjeda Normana Brookesa na Wimbledonu 1914. godine. Takve su pobjede isticale mjesto Australije kao neovisne unutar Carstva (West, Murphy, 2010: 110).

6. Historiografija i nacionalna svijest

U australskoj historiografiji dugo su postojale dvije struje koje su zagovarale različite teorije o nacionalnom porijeklu. Prva teorija ističe Cookovo prispjehće u zaljev Botany 1770. godine, a osobito je bila popularna u kasnom 19. i ranom 20. stoljeću. Svrha ove teorije u kontekstu stvaranja nacije može se objasniti željom da je zamisao o osnivanju jedinstvene države u Australiji postojala od samoga početka, već od dolaska Cooka. Ovoj je struji suprotstavljena teorija o kažnjeničkoj koloniji kao porijeklu Australije. Ona je bila privlačna jer naglašava mogućnost samoostvarenja i profita kroz naporan rad i nadilaženje vlastitih skromnih korijena. Ova je teorija bila popularna nešto kasnije u ranom 20. stoljeću. Značajan je George Arnold Wood, koji je u kažnjeničkom sustavu vidio srž povijesti Australije. Manning Clark, A.G.L. Shaw i Lloyd Robson navode se kao prvi povjesničari koji su se problematikom kažnjeničke kolonije bavili objektivno. U drugoj polovici 20. stoljeća se pojavljuju nove struje, koje ističu npr. prisutnost Aboridžina u Australiji puno prije nego što su Europljani prvi puta kročili na australsko tlo. Uz to autori (npr. Richard White, *Inventing Australia*, 1981.) počinju uvoditi novi koncept poimanja nacije kao ljudske tvorevine. Po ovom učenju, trenutak rođenja nacije ne može postojati (pa se o njemu ne mora raspravljati) jer nacija nije rođena, nego izmišljena (Nugent, 2006: 22-25)⁸

6.1. Poimanje kažnjeničke povijesti

Slično kao i John West 1852. godine pisao je i George Arnold Wood. Taj već spomenuti engleski profesor, koji je u Australiju stigao 1891. godine, primijetio je tjeskobu koja je u Australiji vladala u vezi australske kažnjeničke prošlosti. Godine 1921. u časopis *Journal of the Royal Australian Historical Society* poslao je članak upravo o kažnjeničkom porijeklu Australije, u kojem je ponovno ukazao na to da su

7 Australci su dobili zlatnu medalju u ragbiju (nakon pobjede nad Englezima), dvije srebrne (Snowy Baker u boksu i Frank Bearepaire u plivanju na 400 m) te jednu brončanu (Frank Bearepaire u plivanju na 1500 m) (5).

8 Radovi Erica Hobsbawma kao što su *The Invention of Tradition* (1983.) i *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality* (1990.) bave se navedenim idejama.

prvi kažnjenici bili većinom lakši prijestupnici.⁹ Tezama o razlici između prvobitnih kažnjenika i onih koji su pristigli kasnije trebalo se olakšati prihvaćanje činjenice da je Australija izgrađena na kažnjeničkim temeljima te prikazati australske „neslavne“ korijene u pozitivnijem svjetlu (Smith, 2008:10-11).

Unatoč pozitivnim tezama o australskom porijeklu, najmanje sto pedeset godina ideja o tome da su kažnjenički temelji ocrnili australsku povijest je utjecala na i oblikovala političku, društvenu i intelektualnu misao Australije. Kada je sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća istraživanje obiteljske povijesti u Australiji uzelo zamaha, istraživači su se susreli s problemom koji nije bio ograničen samo na pojedine slučajeve, već je bio raširen po čitavoj naciji, a riječ je o prikrivanju članova obitelji koji su izravno povezani s transportiranim kažnjenicima. Fenomen se nije mogao pripisati samo generalnom osjećaju srama, jer se ni u službenom narativu nije elaborirao o događajima i osobama koje su pomogle izgraditi Australiju. Na primjer, na proslavama 1888. (stotinu godina od osnivanja kažnjeničke kolonije), 1901. (proslava federacije kolonija), 1938. (sto pedeset godina od osnutka) kažnjenici gotovo da i nisu spomenuti. Umjesto na njih, javni fokus je usmjeren na manje kontroverzne teme kao što su merino ovca, žito ili sakupljači zlata; iskustva iz razdoblja Zlatne groznice ili ljudi koji su se bavili uzgojem ovaca također ističu australske nacionalne ideje napornog rada i nadilaženja teških okolnosti, ali isto tako guraju u stranu otprilike 80 godina australske povijesti, razdoblje tijekom kojeg su velik dio demografskog sastava Australije činili kažnjenici (Smith, 2008: 1-4).

Na obljetnici dvjesto godina od osnutka (1988.) o kažnjenicima progovorio je samo princ Charles, ističući da se Australci trebaju ponositi svojom državom i nacijom, unatoč njezinim teškim početcima; ili, radije, da se trebaju ponositi baš zbog tog teškog početnog razdoblja iz kojeg se rodila nacija koja se hvali svojim idealima o jednakosti.¹⁰

9 Uz to je okrivio britansku aristokraciju, koja je, po njemu, gurnula obične ljude u bezizlazne situacije te ih, nakon što bi počinili prijestup, bespoštedno slala u koloniju. Njegov članak bio je odbijen jer je Društvo bilo protiv otvorenog priznavanja kažnjeničkog porijekla, ali i protiv kritiziranja Britanije (Smith, 2008: 10-11).

10 Iz govora Princa Charlesa: „The modern nation of Australia began here, two hundred years ago today. They were harsh beginnings and the people who were sent here against their will had little cause to rejoice. (...) There is no point now in trying to gloss over the circumstances in which the country, of which you are rightly proud, began. Indeed, to face those facts is a necessary part of realizing just how proud you should be. For the sad truth is, that in those early days of the colony, nobody was free. The men who guarded the convicts were in prison, along with them. They were all a long way from home and they all, no doubt, thought that Australia was the worst place in the world. But the best part about the story is that they made their prison into a new home, where freedom became not just a dream of those in shackles, but a reality for everybody“ (6).

Tema je u ovo vrijeme izazivala nelagodu i zbog drugog aspekta. Ne samo da je Prva flota u Australiju dovela prve kažnjenike, nego je i simbolično označila početak uništavanja autohtonog australskog života, a o toj se problematici krajem dvadesetog stoljeća aktivno raspravljalo (Smith, 2008: 3).

6. Zaključak

Australiju je Velika Britanija gotovo odmah po otkriću počeli koristiti za ostvarivanje vlastitih interesa. Slanjem zatvorenika na novootkriveni kontinent, britanska si je vlada olakšala političke i ekonomske brige. Upravo su ti ‘nepoželjni pojedinci’ – ali često i članovi njihovih obitelji, koji su pratili zatvornike – bili ti koji počeli dugotrajan proces utemeljenja Australije. Kolonija je bila zamišljena kao samodostatna te je brzo razvila vlastiti upravni i gospodarski sustav. Polovica 19. stoljeća u tom smislu označava dvije prekretnice: prestanak transporta kažnjenika, koji je omogućio razvoj Australije kao zemlje slobodnih ljudi, i početak pokreta za ujedinjenje u savez koji bi predstavljao čvršću političku poveznicu između kolonija. Taj je savez, ostvaren 1901. godine, otvorio Australcima put lakše identifikacije naspram Britanskog Carstva. Bilo je važno jasno razdvojiti koncept pripadnosti Australiji i pripadnosti Carstvu. To se postizalo kroz odvajanje od Britanaca kroz umjetnost i sport, kao i ratne podvige. Za oblikovanje nacionalnog identiteta Australije bila je važna i ideja o jednakosti, no ona se u praksi redovito sukobljavala s rasizmom i diskriminacijom. Unatoč vlastitim ostvarenjima, Australija je dugo (bila) opterećena vlastitom prošlošću; pokušavala je zatajiti ili ignorirati svoje početke, prvo zbog ‘sramote’ toga što su osnivači Australije bili kažnjenici, a kasnije zbog sramotnih progona i represije Aboridžina. Već je John West pokušavao opravdati australsko porijeklo i ograditi se od negativnih konotacija kažnjeničke prošlosti govoreći da su ti kažnjenici bili pretežito sitni kriminalci. Njegovu je tradiciju nastavio George Arnold Wood, a ovi su australski povjesničari nesumnjivo utjecali na djelomično prihvaćanje australskog specifičnog kolonijalnog porijekla. S druge strane, položaj Aboridžina počeo se poboljšavati tek od 1967. godine, kada su im priznata građanska prava te su i službeno postali članovi australske nacionalne države.

Summary

Australia as a National State

In order to better understand the issue, the paper begins with a brief historical overview of the arrival of James Cook's expedition to the Australian coast in 1770 and the following establishment of a penal colony in 1788. The paper then follows the process of founding the national state through a political and ideological prism, describing the construction of an idea of Australian national identity and affinity. The formation of Australian national identification is presented through literature, art, and sport, as well as how did the participation in the First World War help this process. Finally, touching on the first chapter and penal colonies, the paper describes the feeling of discomfort with regard to the national identity that has been caused by the colonizing penal history and the historiographical problems that emerged from it.

Literatura

1. Black, Jeremy, 2004. *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb.
2. Burke, Peter, 2006. *Što je kulturalna povijest?*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb.
3. Debenham, Frank, 2005. *Otkrića i istraživanja*, Marjan Tisak, Split.
4. Gillespie, James Edward, 1922. *Transportation of English Convicts After 1783*, Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology, vol. 13, br. 3, Chicago, str. 359–381.
5. Macintyre, Stuart, 2009. *A Concise History of Australia*, Cambridge University Press, Cambridge.
6. Nugent, Maria, 2006. *Botany Bay. Where Histories Meet, Allen and Unwin*, Crows Nest.
7. Roth, Mitchel P., 2016. *Okolo za okolo. Globalna povijest zločina i kazne*, TIM press, Zagreb.
8. Smith, Babette, 2008. *Australia's Birthstain: The Startling Legacy of the Convict Era*, Allen and Unwin, Crows Nest.
9. West, Barbara A., Murphy, Frances T., 2010. *A Brief History of Australia, Facts on File*, New York.
10. Zaharijević, Adriana, 2014. *Šta radi reforma? O pretvaranju tamnice u zatvor*, Filozofija i društvo, vol. 25, br. 2, Beograd, str. 247-266.

Elektronički izvori

1. *Tasmania*, Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=60506> (31.7.2018.)
2. *Australija*, Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4677> (31.7.2018.)
3. *West, John (1809–1873)*, Australian Dictionary of Biography, <http://adb.anu.edu.au/biography/west-john-2784> (31.7.2018.)
4. *Gallipoli letter from Keith Arthur Murdoch to Andrew Fisher, 1915 [manuscript]*, National Library of Australia, <http://nla.gov.au/nla.obj-231555472/view> (25.7.2018.)
5. *Australasia at the 1908 Summer Olympics*, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Australasia_at_the_1908_Summer_Olympics#Medallists (31.7.2018.)
6. *Australia Day 1988 Bicentennial*, Status Quo, https://www.statusquo.org/aru_html/html/ausday.html#australia_day_bicentennial (31.7.2018.)